

te ¹¹⁸). Van havenaanleg en stedelijke bebouwing op Feyenoord was overigens geen sprake voordat de Rotterdamsche Handels Vereeniging in 1872 Feyenoord in exploitatie had gekregen.

In de stadsstroken langs Rotte en Schie, in de lanengebieden, de uitbreidingen buiten de Oostpoort tot de Plantage en buiten de Schiedamsepoort tot de Kievitslaan, was de bebouwing open, zodat de bevolkingsdruk binnen de vesten er nauwelijks door verminderd was. Integendeel, de bevolkingsgroei bracht met zich mee dat de woondichtheid binnen de stad steeds groter werd. Het gevolg was dat Rotterdam in de achttiende en nog meer in de negentiende eeuw, toen er een verdere bevolkingsaanwas plaats had ¹¹⁹), tot de dichtstbevolkte steden van ons land is gaan behoren met alle ellende van dien ¹²⁰).

Zoals zo vele steden lag Rotterdam te eng binnen zijn grenzen. Rotterdam had wel gronden buiten de stadsjurisdictie in eigendom verworven; ook waren er in de zestiende tot achttiende eeuw diverse ambachtsheerlijkheden aan de stad overgegaan ¹²¹), maar alle pogingen om de jurisdictie te vergroten hadden weinig resultaat gehad: het was vrijwel gebleven bij de kleine uitbreiding buiten de Schiedamsepoort in 1704. Toen ingevolge art. 24 van de Staatsregeling van 1798 de heerlijke rechten waren opgeheven, miste de stad alle publiekrechtelijk gezag buiten haar gebied. Bij decreet van 21 oktober 1811 werd dit gebied evenwel vermeerderd met het grootste deel van het opgeheven ambacht Cool (de rest ging naar Delfshaven) en een deel van het ambacht Kralingen: de buitengronden tot en met de Oude Plantage en van het binnendijkse gebied de gehele Kralingse Voorpolder bewesten de Hoflaan en bezuiden de Oudedijk. In 1814 werd de Kralingse annexatie deels te niet gedaan, toen bepaald werd dat behalve de buitengronden slechts het binnendijkse gebied zou overgaan tot de lijn, waar nu Vlietlaan en Oosteinde lopen ¹²²). Alle latere Rotterdamse annexaties dateren van na 1870 ¹²³).

Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw is Rotterdam noodgedwongen binnen de stadsdriehoek en het lanengebied gaan saneren en daarbuiten op grote schaal gaan bouwen. Vooral het plan van de stadsarchitect W. N. Rose van 1858 en het rapport van de directeur van Gemeentewerken G. J. de Jongh van 1883 hebben een nieuw tijdperk ingeluid ten aanzien van de volkshuisvesting ¹²⁴); de moderne havenaanleg laten